

Paul Nordoff og Clive Robbins i Norge 1968-1977

Tom Næss

Dette historiske tilbakeblikket omfatter noen av de viktigste begivenhetene i norsk musikkterapihistorie på 60- og 70-tallet. På denne tiden hadde det legendariske musikkterapiteamet Paul Nordoff og Clive Robbins stor innflytelse på dannelsen av norsk musikkterapi. Teksten bygger for en stor del på en revisjon av min tidligere artikkel om Nordoff og Robbins prosjekter i Norge i perioden 1968-1977 (Næss 1991). Denne tidsrammen er valgt fordi deres første besøk i Norge fant sted i 1968, og deres samarbeid tok en naturlig slutt ved Paul Nordoff sin død i 1977.

Teksten baserer seg på notater fra Nordoff og Robbins sin egen dagbok: "Music Therapy in Scandinavia", avisutklipp, intervjuer og innspill fra kollegaer, og egne opplevelser i nær kontakt med Paul Nordoff og Clive Robbins. En del av materialet er også hentet fra Clive Robbins sin bok: *A Journey into Creative Music Therapy* (Robbins 2005) og enkelte detaljer er hentet fra *Every Note Counts* (Simpson 2007) og *Being in Music* (Aigen 2005). Jeg har den dag i dag (april 2008) gleden av å ha en aktiv kommunikasjon med Clive Robbins både i form av personlige møter og e-post utveksling. Clive, som fylte 80 år i fjor, har både en meget god hukommelse og et meget ryddig arkiv over sitt virke, noe som har kommet denne artikkelen til gode.

I et historisk overblikk står man alltid i fare for å glemme enkelthendelser eller enkeltpersoner. Det er viktig å understreke at denne oversikten ikke representerer noen komplett norsk musikkterapihistorikk. Det er sannsynlig at personer som har hatt betydning for dannelsen av musikkterapi miljøet i Norge ikke er kommet med i denne oversikten, som jo har et hovedfokus på Nordoff og Robbins. Det er også på sin plass å takke betydningsfulle enkeltpersoner som ikke er nevnt i denne artikkelen.

Bakgrunn

Paul Nordoff (1909-1977) var amerikansk pianist og komponist. Han har skrevet symfonier, konserter, kammermusikk og over 300 sanger. Noen av hans største komposisjoner er musikken til Martha Grahams ballett *Every Soul is a Circus* (1939) og *Winter Symphonie* (1955). Han var "head of composition" ved Philadelphia Conservatory (1938-1943), lærer ved Michigan State College (1945-1947) og professor i musikk ved Bard College fra 1949 til 1958.

Clive Robbins (født 1927) begynte i 1954 som spesialpedagog for psykisk utviklingshemmede barn på Sunfield Home of Children i landlige omgivelser i Worcestershire i Nord-England. Sunfield var et sted som kan sammenlignes med vår Vidaråsen, der psykisk utviklingshemmede og ansatte levde og arbeidet i et bofellesskap. Stedet bygget på et antroposofisk verdigrunnlag

basert på Rudolf Steiner sin ideologi. De praktiserte forskjellige former for kunst-terapier med ulike spesialfelt: musikk, eurytmi, maling, modellering, musikkteater, dukketeater og håndarbeid. Dette innenfor det de kalte *Curative Education*, som senere ble kalt *Educational therapy*.

Også Paul Nordoff hadde et langvarig forhold til antroposofien og kom til Sunfield etter at han hadde blitt fascinert av en forelesning om musikkens betydning for funksjonshemmede barn, av den kontroversielle Dr. Karl König (1902-66) på Rudolf Steiner House i London. Paul fikk her kjennskap til *Curative Education*, noe som gjorde et dypt inntrykk på ham og som forårsaket at han fulgte opp denne interessen. Han dro fra Sunfield til sine tyske venner i Heidelberg, som arrangerte et besøk på et senter for *Curative Education*, som var kjent for sitt musikkprogram. Her fikk han oppleve en musiker, Dr. Julius Knierim, som arbeidet med en jente med store språkproblemer, og som ikke kunne snakke hele setninger. Ved hjelp av en lyre, som jenta spilte på for hver stavelse hun snakket, klarte hun å intonere: "Guten Morgen Herr Nordoff. Wie geht es Ihnen in America?" (God morgen Hr. Nordoff. Hvordan går det med Dem i Amerika?) Dette gjorde så sterkt inntrykk på Paul Nordoff at han fikk følgende erkjennelse:

Here am I in Europe with a trunk full of music trying to get a symphony performed and here is a musician using music to bring a child into speech. There is no doubt in my mind which is the most important.

I 1959, i en alder av 50 år, brøt Paul med sin karriere som komponist, pianist og musikkprofessor og dro tilbake til Sunfield. Der hadde lederen, Herbert Geuter, satt i gang en "art therapy group". Han hadde gitt Clive Robbins oppgaven med å lage et spill av Grimms eventyr *Pif-Paf-Poltrie*. Paul Nordoff ble invitert til å være med i denne kunstterapigruppen. Mens Clive jobbet med å omforme eventyret til et praktisk spill, satte Paul i gang med å improvisere og komponere musikken. Clive skriver:

So it was that our collaboration began with this enigmatic (gåtefull) tale and a practical creative purpose. As we worked on the game with my children, improvising, composing and experimenting together, there was the feeling of entering a new world fresh and alive with creative possibilities.

Clive skrev nylig til meg: "*Creative Music Therapy was born out of the work with Pif.*" Med Paul og Clive sitt samarbeid om eventyret *Pif-Paf-Poltrie* (Nordoff & Robbins 1969), startet altså også deres eget musikkterapieventyr – som skulle influere en hel verden. De har skrevet en rekke bøker om musikkterapi og de har reist og forelest i de fleste verdenshjørner. Deres *Playsongs* (Nordoff & Robbins 1972), musikkspill og individualterapeutiske metodikk blir brukt i mange land. Nordoff og Robbins-sentra har blitt etablert i land som England, USA, Australia og Japan. Nordoff og Robbins-modellen kan sies å være blant de mest utbredte musikkterapi-modellene i verden. Det finnes et imponerende Nordoff og Robbins arkiv av lyd-, og videobånd som dokumenterer virkningen av denne musikkterapeutiske tilnærmingen.

Hovedtyngden av deres arbeid har sitt utspring i deres individualterapeutiske og egenutviklede metode kalt klinisk improvisasjon (*Clinical*

Improvisation), som også representerer kjernen i deres musikkterapimodell *Creative Music Therapy* (CMT, Nordoff & Robbins 1977). Clive Robbins velger selv å kalle dette ”a music therapy approach” i dag, mens den av mange blir kalt en ”model”. Opp igjennom historien har det vært vanlig å bruke ordet ”method”. Siden denne teksten bruker mange av de eldre begrepene, har jeg ofte beholdt betegnelsen *metode* i denne teksten.

Nordoff og Robbins prosjekter i Norge i perioden 1968-1977

Paul Nordoff og Clive Robbins har gjort en betydelig innsats med sitt omfattende arbeid for å spre informasjon, interesse og kunnskap om musikkterapi i Norge. Jeg vil her gi en oversikt over de besøkene de har gjort her i landet, og samtidig ta med de besøk eller studiereiser som er foretatt av norske musikkterapeuter til Nordoff og Robbins i utlandet. Dette vil ikke bli noen fullstendig oversikt over musikkterapivirksomheten i Norge. Det vil her bli for omfattende å kartlegge alt som har foregått i tilknytning til musikkterapi her til lands i denne oversikten. Jeg velger å skrive om de hendelser som hovedsakelig er knyttet opp mot Nordoff og Robbins sitt arbeid i og for Norge. Det må derfor sterkt understrekes at helt fra 50-årene, hvor musikkterapi-ideen begynte å spire her til lands, har det vært enkeltpersoner som hver på sin personlige måte har gjort en pionerpreget innsats for musikkterapivirksomheten i Norge. De fleste av disse har vært i kontakt med Nordoff og Robbins og har blitt inspirert av deres metoder (Nordoff & Robbins 1971a, 1971b/83). Vi kan trygt si at musikkterapien i Norge for en stor del er tuftet på og inspirert av Nordoff og Robbins.

Opptakten til Nordoff og Robbins sin virksomhet i Norge har sitt utspring i et skandinavisk prosjekt som Nordoff og Robbins fikk i stand i samarbeid med ”The American-Scandinavian Foundation”. Prosjektet omfattet besøk, forelesninger og demonstrasjoner i henholdsvis Danmark, Finland, Sverige, Norge og Island i perioden september 1967 til juni 1968.

Etter å ha holdt forelesninger i Danmark og Finland, legger Nordoff og Robbins ut på en lengre foredragsturné i Danmark, Sverige, Norge og Holland. Jeg har sakset fra Nordoff og Robbins sin dagbok der de skriver om forberedelsen til turen:

Fordi vi skulle gi en mengde forelesninger på forskjellige plasser uten å ha noe fast tilholdssted, måtte vi organisere pakkingen slik av vi kunne gjøre vår gamle bil *Rover* om til en mobil base. Bilen ble som en slags reisekoffert full av forelesningsmaterialer, demonstrasjonsutstyr som filmer, bøker, noter, instrumenter, båndopptakere og utstyr til musikkspill som *Pif-Paf-Poltrie* etc. Vi kunne på denne måten komme til ethvert nytt forelesningssted og trekke ut av bilen alt hva forelesningen krevde. For å gi tilhørerne en opplevelse av hva musikkterapi i vår praksis var, forsøkte vi å la disse erfare den terapi vi hadde gjort med hvert enkelt barn gjennom lydbåndeksempler og lysbilder. Vi lot deltakerne få ta del i gruppeaktiviteter og viste etterpå filmer av handikappede barn som selv utførte disse spesielle aktivitetene.

1968

I samarbeid med Nordoff og Robbins og "The American-Scandinavian Foundation" planla Helsedirektoratet et program for Nordoff og Robbins i Norge. I tidsrommet 5. til 24. mai besøkte Nordoff og Robbins forskjellige institusjoner i Oslo-området. Klæbu pleiehjem ved Trondheim ble også avlagt besøk.

Den 5. mai ankom Nordoff og Robbins Holmekollen daghjem og skole. Her møtte de en rekke psykisk utviklingshemmede barn som takket være Dagny Nesheim Jacobsen, slett ikke var ukjente med musikkaktiviteter. Hun hadde allerede siden 1965 på sin alltid personlige og dynamiske måte arbeidet med musikk blant disse barna. Hun forteller om møtet med Nordoff og Robbins slik: "Paul og Clive tok barna med storm og musikken deres gikk rett inn hos de." Dagny ble invitert på de følgende kursene og ble et viktig kontaktledd og en betydelig formidler av deres sanger og ideologi.

Den påfølgende dag besøker Nordoff og Robbins Bleiker behandlingshjem i Asker. Denne dagen holder de demonstrasjonskurs hvor de arbeider med en autistisk jente og to andre barn fra institusjonen. Dette ble en levende demonstrasjon av hvordan musikk kan brukes som terapi etter metoden "klinisk improvisasjon".

Overlege Ole B. Munch var en av de første som kom i kontakt med Nordoff og Robbins. Med stor entusiasme for musikkterapi-ideen muliggjorde han flere møter og kurs bl.a. på Emma Hjorths Hjem i Bærum, hvor han hadde sitt daglige virke. I et planleggingsbesøk på denne institusjonen kommer også Nordoff og Robbins i kontakt med en av dem som kan sies å være blant de første vi kjenner som regelmessig brukte musikk med psykisk utviklingshemmede. Vesla Lange Nilsen forteller at hun allerede i 1958 begynte å arbeide med musikk og barn på Nic. Waals institutt. Hun forteller at hit kom hennes første inspirator, en svensk kantor, Nils Lindgren. Han var glødende opptatt av å formidle musikkens virkninger på barn med psykiske forstyrrelser. Siden 1961 arbeidet Vesla Lange Nilsen med blinde og svaksynte psykisk utviklingshemmede på Emma Hjorths Hjem.

Nordoff og Robbins ga sitt første kurs på Emma Hjorths Hjem den 13. og 14. mai dette året. Institusjonen var altså ikke ukjent med å bruke musikk med dette klientellet, men Nordoff og Robbins-metoden representerte noe nytt. Særlig var det den intensive individualterapien, som i følge observatører, var både oppsiktsvekkende og gripende. På dette kurset, som hadde 30 deltakere, ble det gitt demonstrasjoner og forelesninger. Det ble også knyttet kontakter med flere enkeltpersoner. Kontakten med Olav Skille førte til et senere besøk i Trondheim. Dagny Nesheim Jacobsen forteller at Nordoff og Robbins sitt arbeid med handikappede barn ble for mange en sterk opplevelse av hvilke dyptgripende virkninger musikkterapi kunne ha i praksis.

På programmet disse maidagene, sto også et møte i Kirke- og Undervisningsdepartementet, hvor det ble diskutert hvordan musikkterapien kunne nyttes i spesialskolene. Man måtte først spre informasjon for å skape interesse. Dette ble ansett for å være det første og viktigste skritt for utbredelsen

av å anvende musikk som et spesialpedagogisk redskap. På dette møtet ble det derfor lagt planer om å besøke spesialskoler i distriktet.

Som et resultat av demonstrasjonskurset på Bleiker behandlingshjem, ble det den 16. mai arrangert et møte med studenter fra Psykologisk institutt ved Universitet i Oslo. I et tettpakket rom med over 35 mennesker, deriblant psykologer, psykiatere og sosialarbeidere, forsøkte Nordoff og Robbins å gi en demonstrasjon av hvordan de kunne gjøre bruk av improvisert musikk for å oppnå kontakt med psykotiske og emosjonelt forstyrrede barn. Til tross for at metoden Nordoff og Robbins presenterte var revolusjonerende, ble de møtt med en nysgjerrighet som munnet ut i tillitt til deres arbeid. Om dette møtet skriver de selv: "We had a most perceptive sympathetic audience and neither we nor 'our' children could have met with greater understanding." Interessen var så stor at Nordoff og Robbins umiddelbart ble spurt om å gi flere forelesninger.

De beveger seg nå litt lenger nord i landet, hvor de besøker Klæbu pleiehjem ved Trondheim der de holder en forelesning den 21. mai. Dette var et resultat av den kontakten som var knyttet med Olav Skille, som da hadde timer i musikk ved Klæbu. Skille var interessert i å knytte kontakt med andre lands musikkterapeuter og var medlem av den engelske musikkterapiforeningen. Nordoff og Robbins kunne fortelle om sine erfaringer med viktigheten av en slik nasjonal forening i England, og velsignet som alltid idéen om å danne musikkterapiforeninger også i Skandinavia. I tillegg til besøket på Klæbu ble det også holdt et informasjonsmøte med Rudolf Steiner-lærere og dessuten møte på en spesialskole for talehemmede barn.

Overalt hvor Nordoff og Robbins kom, gjorde de et sterkt inntrykk, og fra første stund kunne man se ringvirkninger av deres arbeid. Noe av det viktigste var oversettelser som ble gjort av deres arbeidstykke *Pif-Paf-Poltrie* og av deres mange *Playsongs*. Dagny Nesheim Jacobsen forteller at sammen med fysioterapeut Iris Solheim, som ble en tent ildsjel for dette arbeidet, brygget de sammen hygge- og arbeidsmøter hvor de oversatte Nordoff og Robbins materiale. Selv om stoffet den gang ikke ble oppfattet som interessant nok for en forlegger, ble materialet og idéene det representerer litt etter litt spredt og satt ut i praksis.

Etter disse hektiske, møte- og kontaktfylte mai dagene, hvor de for øvrig med begeistring fikk oppleve en norsk 17. mai på Karl Johans gate i Oslo, skriver Nordoff og Robbins

This was a stimulating way to get a feeling of Norway and the Norwegians. We felt immediately a living affinity between the practical origins of our work and that was native to the Norwegian spirit – the wish to do things with the children was the same, and the intuitive values coming to expression in the mode of approach had a very familiar feeling.

I rapporter og private brev til nære venner, har de gang på gang uttrykt en sterk tro på at deres arbeid får en fortsettelse i Norge. Dette på grunn av vår felles humanistiske holdning til handikappede barn og vår åpenhet for å nytte kreative tilnæringsmåter i behandlingen av mennesker.

1969

Ellen Boysen, som hadde begynt å arbeide med musikk og handikappede barn på tidlig 60-tallet, fant ut at barna med hjelp av musikk kunne få til ting de ellers ikke fikk til. Hun syntes dette var så oppsiktsvekkende at hun var meget interessert i å komme i kontakt med mennesker som hadde gjort lignende oppdagelser, slik at de kunne utveksle erfaringer. Hun skrev derfor til den svenske og danske Cerebralparese-foreningen, som hun forøvrig hadde kontakt med gjennom sitt eget arbeid med CP saken, for å undersøke om det fantes andre med erfaring fra de samme oppdagelser som hun selv hadde gjort. Hun fikk vite at et kurs i musikkterapi skulle holdes i København av Nordoff og Robbins. Hun ble ønsket velkommen og deltok påsken 1969 på dette 14-dagers kurset. Clive Robbins skriver: "*Ellen Boysen attends our course in København. This was important as it was the key to future developments in Norway*".

I Danmark viste det seg at det allerede hadde oppstått et lite, gryende musikkterapeutisk miljø. I et klipp fra den danske avisen *Politiken* sin kronikk sakset den 16. april 1970, finner vi en artikkel skrevet av Sven Brand, spesialist i barnenevrologi. Artikkelen heter *Musikk som lægemiddel*, og kan fortelle at det nylig er dannet et Dansk forbund for musikkterapi med Gunnar Heerup som formann, og Sven Brand i styret. I sin artikkel skriver han videre:

Fra musikkpedagogisk side utførtes gjennom en rekke år musikkterapeutisk arbeid av nå avdøde forstander Savary ved klinikken for CP og barnenevrologi ved ortopedisk hospital i København.

Videre skriver han at Nordoff og Robbins allerede har preget musikkarbeidet innenfor "den danske døveforsorg, vanføreforsorg og forsorgen for sinnslidende barn". Det er vakt et sterkt ønske i pedagogiske kretser om å få mulighet til å utnytte deres erfaringer som pedagoger ved tilretteleggelsen av det første kurs for musikkterapeuter som planlegges ved Danmarks lærerhøgskole. Artikkelforfatter Sven Brand var en av de første til å engasjere Nordoff og Robbins i Norden. Han hadde forøvrig god kontakt med den norske CP-foreningen og skrev en rekke artikler om bruk av musikk som terapi i CP-tidskrifter, i aviser etc.

Bortsett fra Nordoff og Robbins, traff Ellen Boysen på dette kurset Claus Bang, som i lengre tid hadde vært i gang med musikkterapi med døve i Danmark og som oversatte og brukte mange av Nordoff og Robbins sine *Play-songs*. Hun møtte også fysioterapeuten Ester Lunning, som sammen med professor Savary hadde laget en film ut fra sitt langvarige arbeid med musikkterapi.

1970

Som følge av kontakten med Ellen Boysen, kommer det i stand et to ukers kurs på Sentralinstituttet for Cerebral Parese på Berg gård. I et klipp fra *Morgenposten* 22. april 1970 kan vi lese:

Gode resultater med musikkterapi for handikappede. 35 representanter fra behandlingssteder og handicapinstitusjoner fra hele Norge er for tiden samlet til et kurs i musikkterapi for handikappede på Berg gård i Oslo. Kurset blir ledet av to kjente musikkterapeuter; amerikaneren Paul Nordoff og englenderen Clive Robbins som vel må sies å høre til pionerene på dette område i dag.

I et annet klipp fra *Morgenbladet* den 27. april 1970, kan vi lese i et intervju med Paul Nordoff, at det var i 1958 han kom i kontakt med antroposofen Dr. Karl König, stifteren av Camphillhjemmet, og at det var da han fikk noen av impulsene til å arbeide med handikappede barn. Paul Nordoff har ved en annen anledning fortalt at det var gjennom sin kone, som var lærer i eurytmi, at han kom i kontakt med antroposofien. I den nevnte artikkelen er det også et intervju med Ellen Boysen som forteller at hun har brukt metodene til Nordoff og Robbins etter at hun fikk kjennskap til disse i København. Hun forteller at hun har sett fabelaktige fremskritt i flere tilfelle. Videre forteller kursdeltakerne at de som var til stede hadde fått impulser som de ville prøve å sette ut i livet hver på sitt arbeidssted. Artikkelforfatteren, med signaturen B.R., skriver at det er tydelig at Nordoff og Robbins vil sette spor etter seg. I et intervju med *Aftenposten* 23. april uttaler Clive Robbins:

Vi føler at vi er på oppdagelsesreise og at det ligger oss på hjertet å kunne dele de erfaringer vi har høstet. Vi gjør ikke krav på å presentere endelige løsninger på behandlingsproblemer. Det vi kommer med må utvikles videre, og dette fortsettelsesarbeidet er ingen enmannsjobb.

Etter kurset på Berg gård oppstår nå en mer aktiv interesse for musikkterapi. Dette fører til at Ellen Boysen tar initiativet til å starte det som ble kalt Arbeidsgruppa. Dette ble til en liten kjerne av musikkterapi-interesserte, som møttes for å utveksle ideer og erfaringer. I et brev underskrevet av Turid Otterbeck Mørk, Carrie Reshane, Dagny Nesheim Jacobsen og Ellen Boysen inviterer de til det første møtet i Arbeidsgruppa den 12. oktober 1970 på Berg gård. Denne gruppa, hvor også Jorun Mantor blir en trofast støttespiller, er det viktigste skrittet mot en Norsk forening for musikkterapi.

1971

Nordoff og Robbins er tilbake i Oslo for å holde et to-dagers intensivt kurs på Rikshospitalet i Oslo. Det er over 20 deltakere og de fleste arbeider med musikk og handikappede barn. De første kontakter med musikkutdanningsinstitusjonene ble knyttet til dette besøket. Det ble holdt forelesninger på Musikkonservatoriet i Nordahl Bruns gate (senere Musikkhøgskolen) og på Barrat Dues Musikk-institutt. I samarbeid med sistnevnte institusjon og Veitvet Musikkonservatorium (senere Østlandets Musikkonservatorium), hadde Even Ruud utarbeidet en plan for utdanning for musikkterapeuter ved en av disse institusjonene. Dette ble omtalt i pressen 17. og 18. mars 1971 i forbindelse med at den amerikanske professoren Donald Michel kommer på besøk for å diskutere planen. Litt senere – i april, ble også planen diskutert med Nordoff og Robbins. Stephan Barrat-Due uttalte den gang for pressen at han håpet utdannelsen skulle komme i gang

allerede fra høsten. Men det viste seg at tiden ikke var inne for en norsk musikkterapiutdannelse på flere år ennå.

I forbindelse med dette besøket av Nordoff og Robbins, ble det startet et lydbåndintroduksjons-prosjekt hvor musikkterapeuter i Norden skulle delta. Idéen var at demonstrasjonsbånd laget av Nordoff og Robbins skulle sirkulere som undervisningsmateriale blant musikkterapeuter. Dette var for flere et nyttig og lærerikt selvstudium i Nordoff og Robbins metoden, noe som i første rekke ga deltakeren god innsikt i klinisk improvisasjon. Hedda Riise var en av dem som ble med i denne lydbåndringen og var med å spre interessen for Nordoff og Robbins i Bergensområdet. Paul og Clive sitt arbeid ble således kjent blant musikkklærere som jobbet i Bergens spesialskoler tidlig på 70-tallet.

Jeg hadde selv foreløpig gått glipp av kjennskap til Nordoff og Robbins. Men etter å ha studert improvisasjon og kirketonearter med Rudolf Zwartjes på musikklinjen ved Voss Gymnas, hadde jeg fått et redskap til å gjøre vellykkede erfaringer med improvisert musikk som terapeutisk verktøy. Jeg kunne derfor sensommeren 1971 starte opp som musikkterapipraktiserende sivilarbeider på Emma Hjorths Hjem.

1972

På Emma Hjorths Hjem ble jeg anbefalt å besøke Turid Otterbeck Mørk, som bodde i nærheten og hadde kunnskap om musikkterapi. Hun hadde vært på kurs med Nordoff og Robbins og jeg fikk høre om hennes smittende fascinasjon for de to glitrende kursholderne. Dette til en usedvanlig vakker bakgrunnsmusikk av hennes lille sønn, Truls, som hadde begynt å spille cello. Turid var en av dem som tente min motivasjon for å møte Nordoff og Robbins.

På senvinteren med vår i luften dette året, reiser jeg for å møte Nordoff og Robbins i Danmark for første gang. De bor i Kirke Værløse og skriver intenst på sitt største bokverk: *Creative Music Therapy* (Nordoff & Robbins 1977). Jeg har med båndopptak fra eget arbeid på Emma Hjorths Hjem, der jeg hele tiden praktiserte individuell musikkterapi og improviserte meg fram til kontakt med klientene. Hos Nordoff og Robbins i Danmark fikk de høre mine lydbåndopptak og jeg deres. Vi ble overrasket og begeistret da vi oppdaget at *improvisasjon* var vårt felles hovedelement i musikkterapiutøvelsen. Vi følte umiddelbart at vårt arbeid var i nært slektskap, og et gjensidig livslangt vennskap og utvekslingsforhold ble etablert mellom oss her.

Besøket hos Paul og Clive i Danmark resulterte i at de inviterte meg på deres 2 ukers kurs i Land en Bosch's-Graveland i Nederland i oktober dette året. Det var en gripende opplevelse å delta på dette kurset, der jeg bl.a. hørte deres case-eksempel med *Edward* for første gang. Opplevelsen var så sterk og bevegende at jeg måtte ut i den tilgrensende skogen å gråte.

Etter de mange besøkene av Nordoff og Robbins i Norge, og våre besøk til dem utenfor våre landegrenser, hadde interessen for og anvendelsen av musikkterapi fått en vesentlig framvekst i Norge: Arbeidsgruppa som hadde jevnlige møter, bestod nå av en ganske stabil kjerne av mennesker med interesse for musikkterapi. Som et resultat av dette arbeidet, kunne denne gruppa omgjøre

seg til en forening som fikk navnet *Norsk Forening for Musikkterapi*. Denne foreningen ble konstituert 6. juni 1972. Unni Johns ble valgt som forkvinne. Unni kan fortelle at hun da var nyutdannet fra Guildhall School of Music som Norges første musikkterapeut, og hadde som student der deltatt i å *smugle inn* Nordoff og Robbins i skolens kjeller til et to-dagers kurs for musikkterapi-studentene. Klassisk musikktradisjon var sterk ved denne engelske musikkhøgskolen, og Nordoff og Robbins personlige og frie omgang med ulike musikkformer representerte noe ukjent og nytt. En engelsk musikkterapeut som lot seg begeistre den gang var Sybil Beresford Peirse, som i 1974 skulle lede Nordoff og Robbins musikkterapikurset ved Goldie Leigh hospital.

Høsten dette året kommer Nordoff og Robbins igjen tilbake til Norge. Denne gang for å lage en film om musikkterapi for NRK. Filmen ble kalt *Øyvind slår på tromme* og Jannike Falk og Marianne Wieser sto bak produksjonen. Den ble laget i september/oktober måned med barn fra Holmenkollen daghjem og skole. Den viser Nordoff og Robbins i individualterapeutisk arbeid og er altså en ren demonstrasjon av metoden *Clinical Improvisation/Klinisk improvisasjon*. Denne filmen kom før det var vanlig å være i besittelse av videoopptakere. Nordoff og Robbins tok derfor nesten utelukkende opp sitt arbeid på lydbånd. Denne NRK-filmen er derfor den beste audiovisuelle dokumentasjonen av Nordoff og Robbins i bruken av klinisk improvisasjon i musikkterapi. Den er konstant i bruk ved ulike Nordoff og Robbins utdannelseinstitusjoner flere steder i verden. I tillegg til denne filmen har NRK laget og sendt radio-program om Nordoff og Robbins deres arbeid. Mange fikk sin første informasjon og innsikt i musikkterapi gjennom radio og TV-mediet.

1973

Jeg fikk tilbud av overlege Munch på Emma Hjorths Hjem om å fortsette med min musikkterapipraksis etter at min sivilteneste var over. Jeg fikk til og med tildelt et helt nyoppusset hus til bolig og musikkterapiformål. Når Nordoff og Robbins gikk med planer om å holde et lengre kurs i Norge dette året, var det derfor kjærkomment at den nystiftede musikkterapiforeningen klarte å skaffe økonomisk støtte fra blant annet Sosialdepartementet, og at vi med overlege Munch sin velsignelse kunne invitere til et 2 måneder langt kurs i "eget" hus på Emma Hjorths Hjem ved Sandvika. Vi hadde ideelle forhold med en hel bygning til disposisjon og nok av klienter å arbeide med. Kurset var det lengste Nordoff og Robbins til da hadde holdt i noe land, og pågikk på fulltid i november og desember. Etter å ha utstyrt oss med enveisspeil, en mengde opptaksutstyr og instrumenter, lå forholdene godt til rette for et vellykket kurs. Kursdeltakerne fikk bak enveisspeilet se Nordoff og Robbins i klinisk arbeid med klienter. Noen av oss fikk prøve på tilsvarende individualterapeutisk arbeid, mens Paul og Clive satt sammen bak enveisspeilet og kommenterte terapitimen i "realtime". Dette forgikk ved hjelp av en stereo båndopptaker, som på en kanal tok opp terapitimen på den ene siden av enveisspeilet, samtidig som Paul og Clive kommenterte dette arbeidet direkte inn i den andre stereokanalen, på den andre siden av enveisspeilet.

Aftenposten hadde i sitt A-magasin en over 3 sider lang reportasje om kurset hvor de blant annet skriver: ”Når han løfter armene over hodet er det en stor seier.” Med denne overskriften fortsetter Mona Levin:

Han er ti. Han gjør det for første gang – han gjør det til musikk. Musikkterapi er en enestående måte å komme i kontakt med sterkt fysisk og psykisk utviklingshemmede barn på. Til å ” snakke ” med dem, lære dem å synge og spille. – Det usedvanlige i dag er at Arne løfter armene over hodet helt på egenhånd, kanskje var det en av de første gangene i hans liv. Tidligere i timene har han aldri løftet armene lenger enn til skulderhøyde. Tidligere har han bare hvisket, i dag bruker han stemmen. Dette kan synes som bagateller, men for ham representerer det en stor seier. Arne gjør dette helt frivillig og med alle tegn på glede. Han gjør det til musikk: Musikken er en dør til fysisk og psykisk frigjøring for ham.

Teksten ledsages av et bilde der Clive holder et mobilt cymbal høyt, mens Arne strekker seg opp for å spille på det. Under et annet bilde finner vi teksten:

Se hvordan konsentrasjonen lyser ut av den lille pikens ansikt, ja hele kroppen lever med i gleden ved å få slå på tromme og synge til.

Mot slutten av artikkelen skriver Mona Levin at Paul Nordoff og Clive Robbins har gjort et revolusjonerende arbeid innen musikkterapien for utviklingshemmede barn.

Kurset på Emma Hjorths Hjem denne vinteren ble for mange både en lærerik, men også en krevende, og til tider slitsom erfaring. Av personlige og helsemessige årsaker skulle det vise seg at Nordoff og Robbins gikk en vanskelig tid i møte. Paul sin helse begynte å skranke, men med Paul Nordoff sin spesielle kunstneriske personlighet ble ikke undervisningen mindre intens av den grunn. Sammen med den alltid hardt arbeidende og inspirerte kollega Clive Robbins underviste de på en måte mange sent vil glemme. Med livslang erfaring som pianist og komponist gav Paul Nordoff undervisning i klinisk improvisasjon med en bredde som innebar alt fra musikkhistorie, verkanalyse, musikk sosiologi til musikkformidling, komposisjon, sang og klaverteknikk og selvfølgelig improvisasjonsteknikker spesielt utarbeidet på bakgrunn av årelang klinisk erfaring. Alt dette på en måte som klart fokuserte på en musikkterapi med klienten i sentrum.

Det som gjorde sterkest inntrykk på meg, var deres imponerende evne til å finne en ”klangbunn” i det enkelte barn, selv der man i første omgang ikke trodde den fantes. Barna ga en utrolig respons på musikken med egne lyder og bevegelser! Dette var en stor inspirasjon i mitt videre arbeid,” sier en av de sentrale tidligaktørene Bjørg Westby, som arbeidet ved Åsebråten barnepsykiatrisk klinikk i Fredrikstad.

En annen kursdeltaker her, Ida Margrete Gjul, skulle føre Nordoff og Robbins arven videre i Bergen, der hun siden 1971 har arbeidet med musikk og elever med spesielle behov. Ti år etter Emma Hjort kurset studerte hun i 1983/84 ved Nordoff og Robbins Music Therapy Centre i London. Hun sier hun har vært inspirert av Nordoff og Robbins sitt arbeid og deres filosofi i sitt nærmere 40-årige virke i musikkterapiens tjeneste, både med individualterapeutisk arbeid, grupper og som foreleser. På Tveiteråsen skole i Bergen har hun årlig arbeidet

med forberedelser og framføringer av sin norske versjon av Nordoff og Robbins sitt *Childrens Christmas Play*. (Nordoff & Robbins 1970)

Om kurset på Emma Hjorth skriver Clive Robbins:

At Emma Hjorths Hjem we give a eight week course for the Norwegian Association for Music Therapy. This is our sixth visit to Norway. We give the course at Killingen, a therapy building that accommodates Tom Næss. The therapy room is modified with a large removable one-way screen – and this becomes the model for forthcoming course at Goldie Leigh and for the London Center. The way we taught also became the model for the teaching at Goldie Leigh. We also recorded the course as we would later record the Goldie Leigh course. We have 16 students.

Til tross for intensiteten og de lange tettpakkede kursdagene, var 8 uker for kort tid til å lære seg å beherske denne improvisasjonsmetoden, som stiller store krav til personlig og musikalsk fleksibilitet og improvisatorisk bruk av stemme og instrument. Men for mange gav kurset et godt grunnlag for å vende tilbake til sitt arbeid med nye kunnskaper og erfaringer. For andre ble dette kurset grunnlaget for videre studier sammen med Nordoff og Robbins i London.

Nordoff og Robbins rakk også å gi presentasjoner på Musikkhøgskolen og på Nic Waals Institutt før kursen ble satt mot London.

1974

For å få større innsikt i– og forståelse for Nordoff og Robbins modellen, reiser fire av oss fra Norge til London denne vinteren. Unni Johns, Sissel Holten, Knut Onstad og jeg deltar i et Training/Treatment/Research-prosjekt som Nordoff og Robbins leder på Goldie Leigh Hospital i tidsrommet januar til juni. At Yehudi Menuhin påtok seg å stå som frontperson for det økonomiske fondet som muliggjorde realiseringen av kurset, Music Therapy Ltd., sier mye om omdømmet til Nordoff og Robbins. Musikkterapikurset, som senere skulle utvikle seg til å bli den universitetsgodkjente Nordoff og Robbins utdannelsen i London, blir lagt opp etter de samme undervisningsprinsipper som kurset på Emma Hjorths Hjem. Vi fikk gjennom enveisspeil studere Paul og Clive sitt kliniske arbeid med klienter fra hospitalet, og fikk selv prøve oss som terapeuter. Etter hver ”session” utførte vi grundige analyser av denne. Vi fikk en fordypning i metoden klinisk improvisasjon, også med de mange ”case-studies” som dette innebar. Vi arbeidet med Nordoff og Robbins sine mange sanger, så vel som evaluerings-skjemaer og relevante teorier, men det var den kliniske improvisasjonen som var hovedfokuset. Paul Nordoff sine helt unike ”Talks on Music” og ”Instructions in Improvisation”, der han boltrer seg i musikk-eksempler fra alle stil-epoker på pianoet, var en fortryllende opplevelse å få være med på. Clive uttaler om Paul sin undervisning:

It represents one of the most complete concise statement of all that Paul had grown into and achieved, as he put it, in his two lives, his life as a professional musician and his life as a music therapist.

Hvert minutt av dette kurset ble tatt opp på lydbånd og senere brukt i bøker med CD'er, som bl.a. Carol og Clive Robbins' *Healing heritage: Paul Nordoff*

exploring the tonal language of music” (Robbins & Robbins 1998) og som viktig arkivmateriale.

Dette fulltidsstudiet på Goldie Leigh Hospital hadde studenter fra England, Canada, Danmark, Italia og Norge. Det ble også holdt et åpent demonstrasjonskurs en gang i uken der eksterne deltakere kunne delta på deltid. Her ble det hovedsakelig demonstrert Nordoff og Robbins sine gruppeaktiviteter som for eksempel *Pif-Paf-Poltrie* (Nordoff & Robbins 1969) og *The Three Bears* (Nordoff & Robbins 1966). På dette deltidstudiet deltok blant andre Marianne Løchen og hennes tilkommende mann Chris Knill, som senere skulle engasjere seg sterkt i det musikkterapeutiske arbeidet med multi-handikappede barn i Norge.

På tross av personlige problemer, og for Paul Nordoff sitt vedkommende en stadig sviktende helse, gjennomfører Paul sitt siste og lengste kurs sammen med Clive, med en intensitet, dyktighet og et engasjement som er enestående. Deres faglige og personlige egenskaper var helt unike! For oss som var så heldige å oppleve deres utstråling og kvalifikasjoner på nært hold, ga det oss inspirasjon, kunnskap og minner for livet. Ken Aigen skriver (2005), basert på et intervju med Clive Robbins i 1992:

For Paul Nordoff and Clive Robbins, the six-month training course offered at the Goldie Leigh Hospital in 1974 was the closing of a circle as it represented both a return to the roots of their work as well as the culmination of their partnership.

Etter dette 6 måneder lange kurset gjennomførte Paul og Clive høsten 1974 også forelesninger i bl.a. Australia og New Zealand, noe som senere bl.a. bidro til et eget Nordoff og Robbins senter i Australia. Deretter skiller de lag som et fast arbeidsteam, men fortsetter delvis et samarbeid fram til Paul Nordoff sin død.

1975-1976

Etter at Nordoff og Robbins har skilt lag, gir Paul Nordoff noen forelesninger bl.a. i Tyskland og Sverige. Clive Robbins gifter seg i 1975 med Carol i USA, som i mange år har arbeidet med musikk og hørselshemmede. Carol hadde begynt å studere med Nordoff og Robbins i 1966. Sammen er Carol og Clive Robbins i full gang med å tilpasse Nordoff og Robbins framgangsmåten (The Nordoff and Robbins’ approach) til hørselshemmede barn på New York State School for the Deaf at Rome. Her skaper og samler de verdifullt musikkterapi-materiale som de dokumenterer i sin bok *Music for the Hearing Impaired and Other Special Groups* (Robbins & Robbins 1980).

Paul Nordoff sitt siste besøk i Norge var i 1976. Paul vil selv ikke at besøket denne gang skal være noe kurs, men et møte med venner. Vi møtes, spiser sammen på restaurant Blom, deler minner og nærhet og ler sammen. Men på grunn av Paul sin stadig svakere helse bærer dette møte, i likhet med hans siste komposisjoner for funksjonshemmede, slik jeg ser det et unektelig preg av avskjed. Han bruker dette siste samværet til å utdype den betydningen hans personlige musikalske møter med ulike barn og unge har hatt for utviklingen og forankringen av klinisk improvisasjon som en gjensidig skapt musikalsk prosess, der barnets eget bidrag alltid gjorde et sterkt inntrykk på ham og ble ”the starting

point” for det musikalske materialet og kontakten mellom dem. Han forærer sine siste komposisjoner til sine norske venner.

1977

Den 18. januar 1977 dør Paul Nordoff på Germ. Gemeinschaftskrankenhaus i Herdecke i Vest-Tyskland, der han i lengre tid har vært under sakkyndig behandling av en av hans venner, dr. Konrad Schily.

Den 24. februar skriver Jorun Sjaastad Mantor, Dagny Nesheim Jacobsen og Ellen Boysen disse minneord i Aftenposten:

For oss alle som bruker musikk i arbeidet med handikappede barn, blir savnet av Paul Nordoff meget, meget stort. Paul Nordoff og Clive Robbins' kurser i musikkterapi har for de av oss som hadde den lykke å delta, vært nøkkelen til en ny og meget interessant verden. Paul Nordoff sin forståelse av og varme ovenfor barn var utrolig, og den kontakt han alltid fikk var betagende å oppleve. Men først og sist var han en genial komponist, hans *Playsongs*, musikkeventyr og musikk for samspill med det funksjonshemmede barn vil for alltid la hans navn leve. Der er for oss en brønn vi alltid kan øse av og som alltid gir oss ny inspirasjon. Vi er dypt takknemlige for den storartede lærer og den varme, trofaste venn vi hadde i Paul Nordoff. (Sign)

Med det disse ordene bekrefter, ble dette den endelige og naturlige slutt for Nordoff og Robbins sine teamproduksjoner, mens deres arbeid i sanger, aktiviteter, bøker, modell og ånd lever videre.

Nordoff-Robbins arbeidet blir ført videre

Clive og Carol Robbins fortsetter å arbeide med ”The Nordoff-Robbins approach”. De reiser verden rundt og gir forelesninger samtidig som de utarbeider instruksjonsmateriale om Nordoff og Robbins teknikker. Carol Robbins er en dyktig pianist med en vakker stemme. Hun viderefører etter hvert rollen som Paul Nordoff hadde, som en dyktig improvisator i klinisk improvisasjon. Sammen utfører de et arbeid, som i beste Nordoff og Robbins ånd, oser av kjærlighet for det enkelte barn og dets utviklingsmuligheter.

Carol og Clive Robbins er ved en rekke anledninger her i Norge for å holde kurs (1978, 79, 81, 94), blant annet på Østlandets Musikkonservatorium, hvor den norske musikkterapiutdannelsen kom i gang i 1978. Det oppstår et nært samarbeid og vennskap med Jorun Mantor som i mange år jobbet med hørselshemmede i Oslo. Jorun reiste også og besøkte Clive og Carol på bl.a. New York School for the Deaf. Ut fra dette samarbeidet laget Jorun et egnet musikkopplegg som ble tatt inn i fagplanen for skoler for hørselshemmede.

Carol blir alvorlig syk i 1995 og dør i desember 1996. Clive skriver in memoriam:

... For me, I can say simply that Carol made it possible for me to do everything I could to further the work Paul Nordoff and I had begotten, and to disseminate it. Beside me, her hands and voice illumined and communicated the musical worlds he had explored. But she did substantially more, for she lovingly enhanced the scope, content, richness and humanity of Creative Music Therapy.

Etter Carol Robbins sin bortgang blir Clive i 1997 invitert som æresgjest og keynote-speaker på 25-års-jubileet for Norsk forening for musikkterapi. Han blir ”hyllert” for hva han i samarbeid med Paul Nordoff og Carol Robbins har betydd for skapelsen av norsk musikkterapi.

Clive fortsetter å holde kontakten med Norge. I 1999 gir han forelesninger på musikkterapiutdannelsen på Sandane. Studenter og lærere ved musikkterapiinjen på Norges musikkhøgskole har ved flere anledninger vært på studieturer til både Nordoff-Robbins Music Therapy Centre i London og Nordoff-Robbins Center for Music Therapy ved New York University, hvor de har opplevd forelesninger og hyggelig samvær med Clive Robbins. Vi er mange som har lært mye og latt oss inspirere av disse besøkene.

Clive Robbins fylte 80 år sommeren 2007. I den anledningen ble jeg invitert til ”First International Clive Robbins Research Symposium and 80th Birthday Celebration”. En av de store begivenhetene her er at Clive kunne presentere en helt nyrevidert versjon av deres viktigste livsverk ”Creative Music Therapy” (Nordoff & Robbins 2007). Jeg ble bedt om å holde avslutningstalen ”Honoring Clive Robbins”. På vegne av Norsk forening for musikkterapi og venner i Norge overrakte jeg et nydelig koboltblått håndlaget glassfat med sølv og inngravert følgende tekst: ”Dear Clive, Congratulations! From NFMT and friends July 2007 with love and thanks for your importance for Music Therapy in Norway.”

Jeg vil tro at teksten over dokumenterer nettopp hva som ligger bak ordene ”importance for Music Therapy in Norway”. For å markere Nordoff-Robbins sin viktige betydning for norsk musikkterapi, er Clive Robbins nok en gang invitert til Norge som æresgjest. Denne gang i forbindelse med feiringen av 30 års jubileet for den norske musikkterapiutdannelsen (1978-2008) høsten 2008.

Litteratur

- Aigen, K. (2005). *Being in Music: Foundation of Nordoff-Robbins Music Therapy*. Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
- Nordoff, P., & Robbins, C. (1966). *The Three Bears*. Pennsylvania: Theodore Presser Company, Bryn Mawr.
- Nordoff, P., & Robbins, C. (1969). *Pif-Paf-Poltrie*. Pennsylvania: Theodore Presser Company, Bryn Mawr.
- Nordoff, P., & Robbins, C. (1970) *The Children's Christmas Play*. Pennsylvania: Theodore Presser Company, Bryn Mawr
- Nordoff, P., & Robbins, C. (1971a). *Therapy in Music for Handicapped Children*. London: Victor Gollancz.
- Nordoff, P., & Robbins, C. (1971b/83). *Music Therapy in Special Education* (Second Edition ed.). St. Louis MO: Magnamusic-Baton.
- Nordoff, P., & Robbins, C. (1972). *Sangleker for barn* (C. Bang, Trans.). Pennsylvania: Theodore Presser Company, Bryn Mawr.
- Nordoff, P., & Robbins, C. (1977). *Creative Music Therapy. Individual Treatment for the Handicapped Child*. New York: John Day.

- Nordoff, P., & Robbins, C. (2007). *Creative Music Therapy. Individual A Guide to Fostering Clinical Musicianship*. Revised version. Gilsum: Barcelona Publishers
- Næss, T. (1991). Historisk tilbakeblikk. *Musikkterapi*, 1.
- Robbins, C & Robbins, C. (1980). *Music for the Hearing Impaired & other special groups. A resource manual and curriculum guide*. St. Louis, Miss.: Magnamusic-Baton.
- Robbins, C & Robbins, C. (red.) (1998). *Healing Heritage: Paul Nordoff Exploring the Tonal Language of Music*. Gilsum, NH.: Barcelona Publishers.
- Robbins, C. (2005). *A Journey into Creative Music Therapy*. Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
- Simpson, F. (2007). *Every note Counts. The Story of Nordoff-Robbins Music Therapy*. London: James and James (Publishers) Ltd.